

ВАЛЮТНО-КУРСОВИЙ АНАЛІЗ НА ОСНОВІ МАКРОЕКОНОМІЧНИХ ПОКАЗНИКІВ: ДИНАМІЧНИЙ АСПЕКТ

CURRENCY-COURSE ANALYSIS ON BASIS OF MACROECONOMIC INDEXES: DYNAMIC ASPECT

Розглянуто і проаналізовано динаміку середньозваженого курсу долара, ВВП у розрахунку на 1 особу з поправкою на дефлятор, мінімальної заробітної плати та прожиткового мінімуму з поправкою на інфляцію у період 1996 – 2011 рр. Підтверджено теорію існування залежності курсу долара від вищезазначених макроекономічних показників за офіційними статистичними даними докризового та кризового періодів та відображено її у графіках. Оцінено наслідки залежності та проведено узагальнюючий аналіз. Визначено вплив глобальної економічної кризи на валютно-курсові коливання та зміну досліджуваних показників. Розкрито суть понять «дефлятор», «інфляція», «валютний курс», «мінімальна заробітна плата», «прожитковий мінімум», «валовий внутрішній продукт». Розглянуто можливі причини і наслідки валютної нестабільності в Україні (різкі «скачки» валютного курсу) та проаналізовано політику Національного банку у даних випадках. Визначено фактори, від яких залежить курс національної грошової одиниці України та виявлено їх зміну під впливом валютно-курсівих коливань долара. Приведено аргументи, що підтверджують актуальність визначення впливу валютного курсу на макроекономічні показники.

Рассмотрена и проанализирована динамика средневзвешенного курса долара, ВВП в расчете на 1 человека с поправкой на дефлятор, минимальной заработной платы и прожиточного минимума с учетом инфляции за период 1996 - 2011 гг. Подтверждено теорию существования зависимости курса долара от вышеупомянутых макроэкономических показателей за официальными статистическими данными докризисного и кризисного периодов и показано её в графиках. Оценены последствия зависимости и проведено обобщающий анализ. Определено влияние глобального экономического кризиса на валютно-курсовые колебания и изменение исследуемых показателей. Раскрыта суть понятий «дефлятор», «инфляция», «валютный курс», «минимальная заработная плата», «прожиточный минимум», «валовой внутренний продукт». Рассмотрены возможные причины и последствия валютной нестабильности в Украине (резкие «скачки» валютного курса) и проанализирована политика Национального банка в данных случаях. Определены факторы, от которых зависит курс национальной денежной единицы Украины и выявлены их изменение под влиянием валютно-курсовых колебаний долара. Приведены аргументы, подтверждающие актуальность определения влияния валютного курса на макроэкономические показатели.

Reviewed and analysed the dynamics of the average dollar rate of GDP per person, one-adjusted deflator, the minimum wage and a living wage to inflation over the period 1996 - 2011. Confirmed the existence of a theory based on the dollar above macroeconomic indicators for the official statistics of the pre-crisis and crisis periods, and shows it in the charts. Assess the

consequences of dependence and conducted a synthesis analysis. The effect of the global economic crisis on the monetary and exchange rate fluctuations and changes in the studied parameters. The essence of concepts "deflator", "inflation", "exchange rate", "minimum wage", "cost of living", "gross domestic product". The possible causes and consequences of currency instability in Ukraine (sudden "jumps" of the exchange rate) and analysed the policy of the National Bank in such cases. The factors that affect the rate of the national currency of Ukraine and revealed their changes under the influence of currency exchange rate fluctuations, dollar. The arguments supporting the relevance of determining the effect of the exchange rate on macroeconomic indicators.

Ключові слова: валютний курс, інфляція, дефлятор, мінімальна заробітна плата, прожитковий мінімум, валовий внутрішній продукт.

Вступ. Валютний курс – важливий інструментарій регулювання міжнародних відносин. Його зміна приводить до змін цін на товари та послуги всередині держави і за її межами. Від рівня валютного курсу залежать обсяги експорту та імпорту, конкурентоспроможність національних товарів на світових ринках. Валютний курс є об'єктом макроекономічної політики. З його допомогою відбувається регулювання платіжного балансу. У міжнародних угодах, на яких будується співробітництво країн, беруть участь різні валюти, що зіставляються за допомогою валютного курсу. Долар США є найпоширенішою у використанні валютою. Зміни валютного курсу супроводжуються зміною економічного середовища у країні, а його коливання спричиняє зміну макроекономічних факторів, зокрема ВВП, мінімальної заробітної плати, прожиткового мінімуму. Особливо такі коливання помітні у період кризового стану країни. Таким чином, визначення впливу валютного курсу на макроекономічні показники є на сьогодні актуальним.

В Україні аналіз динаміки валютних курсів розглядається у працях таких вчених як: Я. В. Белінська, С. О. Тульчинська, Т. В. Мусієнко, О. І. Береславська, І. А. Ніздельська та інші. Вивчаючи праці цих дослідників можна прослідкувати динаміку валютного курсу гривні, його формування, та чинники, що впливають на його зміну, а також основні причини і наслідки валютної нестабільності в Україні.

Постановка завдання. На основі статистичних даних здійснити аналіз залежності курсу долара, у період з 1996 по 2011 рік, від таких макроекономічних показників: ВВП у розрахунку на одну особу з поправкою на дефлятор, мінімальна заробітна плата з урахуванням інфляції, прожитковий мінімум з урахуванням інфляції.

Науковою проблемою є об'єктивне оцінювання впливу коливань валютного курсу на макроекономічні показники.

Основними завданнями статті є оцінка впливу коливань валютного курсу на макроекономічні показники на основі компаративного аналізу за

статистичними даними докризового та кризового періодів, проведення узагальнюючого аналізу.

Методологія. Теоретичну основу дослідження складає методичний підхід до динамічного аналізу макроекономічних показників. Методологічну основу становлять праці вчених у досліджуваний сфері. Також використовуються статистичні дослідження, логічного узагальнення. У процесі дослідження використовуються інформаційні бази статистичних агенцій, Державної служби статистики України [8], Національного банку України [3] тощо.

Результати дослідження. Валютний курс – це ціна грошової одиниці однієї країни, виражена у грошових одиницях інших країн [1, с. 276].

В Україні курс долара прирівнюється за певним коефіцієнтом до гривні, і його тримають стабільним, а інші валюти перераховуються до курсу долара.

Пропонується здійснити аналіз даних по курсу долара у період з 1996 по 2011 рік залежно від ВВП з поправкою на дефлятор, мінімальної заробітної плати та прожиткового мінімуму з поправкою на інфляцію, що надасть змогу привести дані до одного року. З'ясувати сутність вищезгаданих значень.

Інфляція – це процес знецінення грошей внаслідок перевищення кількості грошових знаків, які перебувають в обігу суми цін товарів і послуг, що виявляється у їх зростанні [1, с. 153].

Дефлятор – ціновий індекс, який показує цінові зміни одного року щодо іншого, також він використовується для визначення рівня інфляції [1, с. 56].

Прожитковий мінімум (ПМ) – показник абсолютного обчислення низьких доходів населення, які забезпечують споживання благ [1, с. 190].

ВВП – вимірює вартість товарів та послуг, виробленої на території даної країни за визначений період, незалежно від того, знаходяться чинники виробництва у власності громадян даної країни або належать іноземцям [1, с. 39].

Мінімальна заробітна плата (МЗП) – законодавчо встановлений розмір заробітної плати за просту, некваліфіковану працю, нижче якого не може проводитися оплата за виконану працівником місячну, а також погодинну норму праці чи обсяг робіт [2].

Так, як гривня є національною валютою з 1996 року, то за період дослідження приймаємо відтинок часу з 1996 по 2011 рік. За базовий рік прийнято 1996 р.

За результатами моделювання отримано дані, які занесено в табл. 1 і візуалізовано на рис. 1, 2, 3.

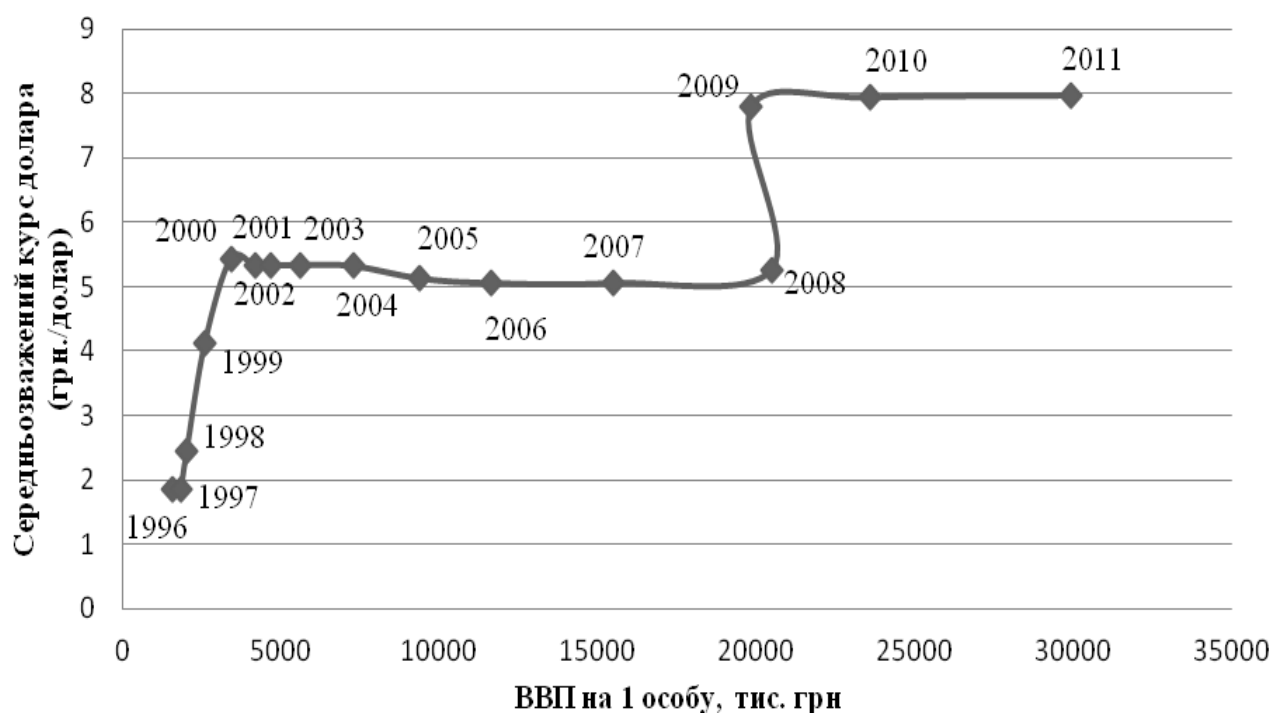

Рис. 1 Динаміка залежності курсу долара від ВВП з поправкою на дефлятор

Таблиця 1 Динаміка макроекономічних показників

Роки	ВВП у фактичних цінах (млн. грн)	ВВП у розрахунку на 1 особу(грн.)	Середньозважений курс долара (грн./дол. США)	Середньозважений рівень інфляції(%)	Зовнішньоторговельний баланс			Золотовалютні запаси України (млн. дол. США)	Дефлятор ВВП, %	Мінімальна заробітна плата, грн	Прожитковий мінімум	Мінімальна заробітна плата з поправою на інфляцію, грн	Прожитковий мінімум з поправою на інфляцію, грн	ВВП у розрахунку на 1 особу(тис.грн.) з поправкою на дефлятор
					Експорт (млн. дол. США)	Імпорт (млн. дол. США)	Сальдо(млн.дол. США)							
1996	81519	1595	1,8592	139,7	20346	18280	2066	1068,9	166	15	68,1	15	68,1	1595
1997	93365	1842	1,8617	110,1	20355	21891	-1536	1971,6	118	15	70,9	10,7372942	50,751611	1559,695174
1998	102593	2040	2,4495	120	17621	18828	-1207	2358,8	112	55	73,7	35,75847297	47,916354	1540,900717
1999	130442	2614	4,1304	119,2	17058	15237	1821	792,9	127	74	118,3	40,09283333	64,094354	1551,035255
2000	170070	3436	5,4402	125,8	19522	17947	1575	1093	123	90	270,1	40,907344	122,76748	1656,193929
2001	204190	4195	5,3217	106,1	21086	20473	613	1475,4	110	118	311,3	42,63439845	112,47532	1839,891894
2002	225810	4685	5,3266	99,4	23351	21494	1857	3089,5	105	195	342	66,40447689	116,46324	1955,092096
2003	267344	5591	5,3327	108,2	28953	27665	1288	4416,8	108,0	221	342	75,71268324	117,16623	2160,346241
2004	345113	7273	5,3192	112,3	41291	36313	4978	6937,2	115,1	237	362,23	75,04079895	114,6921	2441,586602
2005	441452	9372	5,1247	110,3	44378	43707	671	9524,7	124,5	289,5	423	81,62400779	119,26409	2527,094451
2006	544153	11630	5,05	111,6	50239	53307	-3068	19390,4	114,8	375	460,3	95,85728018	117,66162	2731,662375
2007	720731	15496	5,05	116,6	58237,27	65548,6	-7311,33	22358,2	123	435	516,3	119,5639194	141,91	2966,34972
2008	948056	20495	5,26722	122,3	78696,74	92003,3	-13306,56	32462,1	129	547,5	607,5	107,5511883	119,33762	3050,771619
2009	913345	19832	7,791238	112,3	49223,64	50606,6	-1382,96	31543,33	113	643,5	663,5	103,3601626	106,5726	2612,461176
2010	1082569	23600	7,935641	109,1	63164,6	66189,9	-3025,3	33539,35	114	894	848,6	127,8681539	121,37463	2731,82624
2011	1316000	29909,09	7,96756	104,6	82107,4	88854,9	-6747,5	38205,83	114	972,5	923	127,4939967	121,00459	3034,300852

У період з 1997 по 2000 роки спостерігалось зростання вартості долара з 1,8617 грн/дол. в 1997 році до 5,4402 грн/дол. в 2000 році, при тому, що не спостерігалися різкі зміни величини ВВП. Перший «стрибок» курсу відбувся у 1998 – 1999 рр.

За 2000 рік Україна стає експортно-орієнтованою з позитивним сальдо. З 2000 по 2008 роки курс гривні відносно долара залишався стабільним. При цьому, з кожним роком в Україні відбувалося збільшення ВВП та залишалася тенденція позитивного зовнішньо-торгівельного сальдо. Починаючи з 2006 року спостерігається від'ємне сальдо, що є негативним для економіки. У 2008 році даний показник досяг максимуму та склав -13306,56 млн дол. З цього періоду відбувся різкий «скачок» курсу. Так, як у попередніх роках коливання курсу відбувалося в межах 0,0049 – 0,1945 грн/дол., то в 2009 різниця з попереднім роком склала 2,524 грн/дол. Така зміна пов'язана з глобальною економічною кризою, що призвела до падіння ВВП на 14,1 %. Відповідно до умови надання кредиту Україні Міжнародним валютним фондом (МВФ), у 2008 році відбулася відмова Національного банку України (НБУ) від підтримки курсу гривні. НБУ спрогнозував «внутрішній дефолт». Значна кількість комерційних банків підняли процентні ставки за раніше виданих валютних і гривневих кредитах – у середньому в 1,5 рази.

Однак з 2009 року відбулося різке зростання курсу долара і до середини травня він зафіксований на рівні 7,4 грн/дол. Починаючи з цього року і до кінця 2011 курс долара залишався стабільним, з максимальним відхиленням 0,03 грн/дол.

Для ґрунтовнішого аналізу пропонується здійснити аналогічне дослідження за показником мінімальної заробітної плати. Використовуючи приведення МЗП через інфляцію, отримуємо наступні дані, які який візуалізовані на рис. 2.

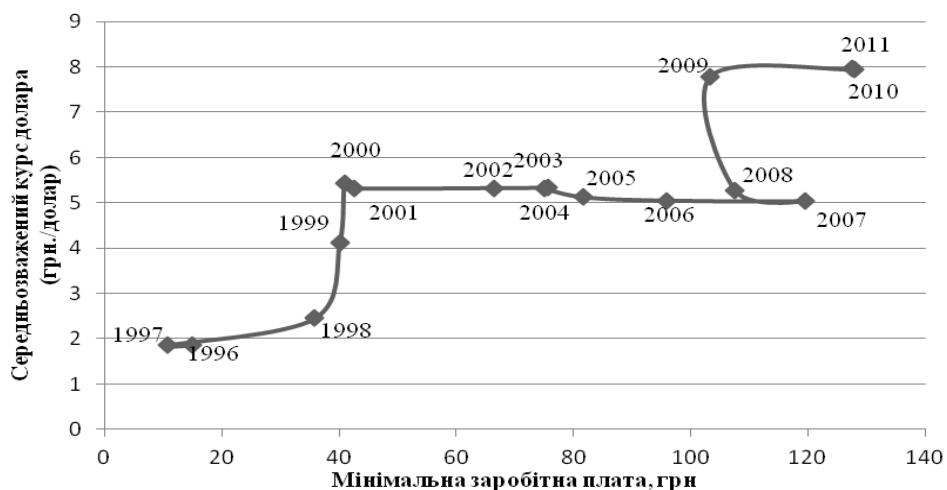

Рис. 2 Динаміка залежності курсу долара від мінімальної заробітної плати з поправкою на інфляцію

У період 1996 – 1998 рр. спостерігається поступове збільшення розміру МЗП, враховуючи те, що курс долара змінюється з незначним коливанням у діапазоні 1,85 грн/дол. – 1,86 грн/дол. У 1998 – 1999 рр. спостерігається значне збільшення курсу долара (різниця в 1,68 грн/дол.), при тому, що розмір МЗП, враховуючи розмір інфляції, залишився практично незмінним (різниця в 4,33 грн). Внаслідок низького рівня інфляції 2000 – 2007 рр. характеризувалися поступовим збільшенням МЗП. У передкризовий період МЗП мала тенденцію до зростання і становила у 2007 році 119,56 грн. Внаслідок глобальної економічної кризи відбуваються наступні зміни: 2008 рік – МЗП з врахуванням рівня інфляції зменшилася на 12,01 грн, а у 2009 році – на 4,19 грн. Починаючи з даного року, курс валюти залишається практично незмінним одночасно зі зростанням МЗП, що показує вихід національної економіки з кризового стану.

Для підтвердження теорії існування залежності курсу долара від макроекономічних показників використано дані з 1996 по 2011 рік прожиткового мінімуму, враховуючи рівень інфляції. За результатами отримуємо наступний графік (рис. 3).

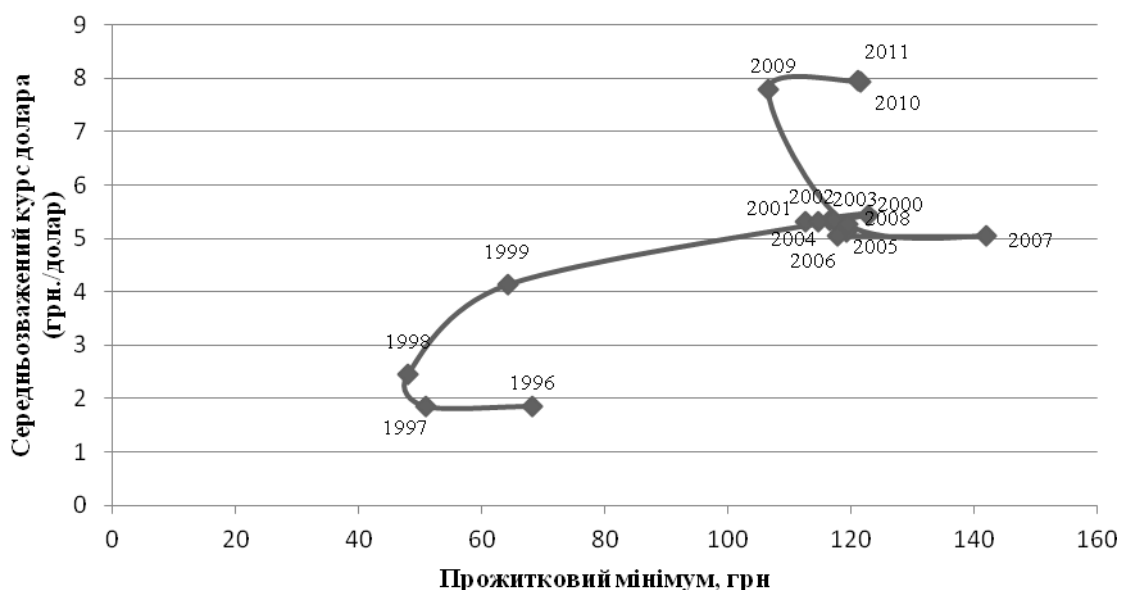

Рис. 3 Динаміка залежності курсу долара від прожиткового мінімуму з поправкою на інфляцію

Аналізуючи дані показники, спостерігається зменшення розміру приведенного ПМ з 68,1 грн до 47,9 грн у період 1996 – 1998 рр., а курс долара починає збільшуватися (1997р. - 1,8617 грн/долар, 1998р. - 2,4495 грн/долар, 1999р. - 4,1304 грн/долар). 1999 рік характеризується поступовим відновленням розміру ПМ. У 2000 році він склав 122,76 грн. З 2001 по 2006

пр. розмір ПМ з поправкою на інфляцію збільшувався у діапазоні 112,47 - 119,26 грн. Рекордної відмітки ПМ досяг у 2007 році і склав 141,91 грн, при цьому офіційний курс долара не змінився (5,05 грн/долар). У післякризовий період на графіку спостерігається стабільність курсу національної валюти відносно до долара і збільшення ПМ з поправкою на інфляцію.

Зазначимо, що згідно [3] період 1997 – 2011 років можна описати наступним чином: приплив валютних коштів, унаслідок чого пропозиція доларів перевищила попит на них, а курс гривні знизився на 1,7 %. З метою нейтралізації надлишкової пропозиції доларів Національний банк України проводив політику стримування надмірної ревальвації гривні шляхом викупу надлишкової пропозиції іноземної валюти.

Найбільші коливання валютного курсу гривні щодо долара відбувалися у 1998 – 1999, 2005 – 2008 роках.

Перший важливий «стрибок» курсу відбувся у 1998 – 1999 роках. У цей період відбулася значна девальвація гривні (1998 р. – 80 %, 1999 р. – 52 %).

Основними причинами девальвації були [4]:

- зменшення ВВП;
- зростання зовнішнього боргу;
- бюджетний дефіцит;
- дефіцит торговельного балансу;
- глобальна економічна криза.

Проте, з часом практика підтвердила, що девальвація курсу була об'єктивно необхідною і стала корисною усім суб'єктам валютного ринку. Експортери збільшили обсяги продажу валюти, що зумовило зростання її пропозиції і дозволило НБУ істотно поповнити валютні резерви. У 2000 – 2004 рр. Україна досягла макроекономічної стабільності, що характеризувалося відносно низькими темпами інфляції та стрімким економічним зростанням. Цьому сприяло також те, що позиції долара на внутрішньому ринку певною мірою послабила його девальвація на міжнародних ринках [5].

У 2005 р. відбулися радикальні зміни, пов'язані з лібералізацією ринку та ревальвацією курсу гривні. Дії НБУ щодо зміцнення гривні наприкінці квітня 2005 р. були зумовлені об'єктивними ринковими законами. Передумовами ревальвації стали інфляційні процеси, частково спричинені значними валютними доходами українського експорту та загальною світовою тенденцією до ослаблення долара США [5].

Курсові тенденції упродовж 2008 р. були неоднозначними. Якщо у травні 2008 р. виникли передумови для ревальвації гривні, то на початку осені – для її девальвації [6].

Так, за вересень 2008 р. девальвація офіційного курсу становила 0,32 %, жовтень – 18,5 %, листопад – 17,04 %, грудень – 14,21 % порівняно з

попереднім місяцем, а в цілому за рік вона знецінилася відносно долара на 52,5 % [7].

Швидке зростання долара у 2008 році призвело до зміни факторів, які мають вагомий вплив на курс української валюти, а саме [6]:

- у зв'язку із глобальною економічною кризою, нестачею ліквідності та перетворенням ресурсів у доларові активи зменшився приплив капіталу до банківського сектору ;
- обсяги імпорту продовжували зростати;
- збільшення попиту на долар на міжбанківському та готівковому валютному ринках;
- так як у серпні 2008 р. відбулося падіння світових цін на 15 – 20 %, то зменшилася експортна виручка;
- в очікуванні девальвації гривні активізувався відплив капіталу з країни.

Висновок

Дослідивши обрані дані, можна стверджувати, що існує залежність між динамікою курсу долара та такими макроекономічними показниками як прожитковий мінімум та розмір мінімальної заробітної плати з урахуванням інфляції, величини ВВП у розрахунку на одну особу з поправкою на дефлятор. Внаслідок економічних процесів, спостерігається динаміка коливання курсу валют, тобто у період кризового стану (1998 та 2008 рр.) чітко видно збільшення вартості долара відносно гривні. Разом з тим змінюються макроекономічні показники. У післякризовий період спостерігається відновлення макроекономічних показників, що супроводжується відсутністю значних коливань валютного курсу.

Науковою новизною дослідження є методичний підхід до розрахунку та візуалізація на графіках з використанням таких макроекономічних індикаторів як:

- ВВП у розрахунку на одну особу з поправкою на дефлятор;
- мінімальна заробітна плата з урахуванням інфляції;
- прожитковий мінімум з урахуванням інфляції.

Подальших наукових досліджень одночасно потребує наявність «петлі» у координатах залежності курсу долара від прожиткового мінімуму в інших періодах для інших валют, а також наявність подібних станів, які характеризуються лінійною залежністю зміни мінімальної заробітної плати при досить стабільному курсу валют.

Література:

1. Круш П. В. Макроекономіка : навч. посібник // П. В. Круш, С. О. Тульчинська / – К.: Центр навчальної літератури, 2008. – 276 с.

2. Кодекс законів про працю України: офіційне інтернет - представництво [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua> Стаття 3.
3. Національний банк України: офіційне інтернет - представництво [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.bank.gov.ua.
4. Мусієнко Т. В. Проблеми курсоутворення в Україні / Т. В. Мусієнко // Вісник Національного банку України. – 1999. – № 1. – С. 11 – 13.
5. Береславська О. І. Курсова стабільність і макроекономічні досягнення в Україні / О. І. Береславська // Вісник Національного банку України. – 2004. – № 2. – С. 18 – 21.
6. Белінська Я. В. Проблеми валютно-курсової стабільності в Україні / Я.В. Белінська // Актуальні проблеми економіки. – 2009. – № 8. – С. 200 -208.
7. Ніздельська І. А. Валютна політика: основні етапи та особливості її реалізації в Україні / І. А. Ніздельська // Банківська справа. – 2009. – № 4. – С. 12 – 18.
8. Державна служба статистики України: офіційне інтернет - представництво [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.ukrstat.gov.ua